XORIJIY TAJRIBADA KO'RISH BO'YICHA NOGIRONLIGI BO'LGAN SHAXSLAR UCHUN ASSISTIV SUN'IY INTELLEKT VOSITALARIDAN FOYDALANISH

Akramov Abdurahmon Xaydarali o'g'li
Mustaqil tadqiqotchi, Toshkent sh.
E-mail: akramovabdurrahmon@gmail.com
ORCID: https://orcid.org/0009-0007-3381-9038
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.23320310

Kalit so’zlar: assistiv texnologiyalar, sun’iy intellekt, ko’rish bo’yicha nogironligi bo’lgan shaxslar, xorijiy tajriba, oliy ta’lim, inklyuziv ta’lim.

Zamonaviy sun'iy intellekt texnologiyalarining jadal rivojlanishi ko'rish bo'yicha nogironligi bo'lgan shaxslarning ta'lim va kundalik hayotdagi mustaqillik darajasini oshirishda yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Xorijiy ilmiy adabiyotda ushbu masala so'nggi yillarda faol o'rganilmoqda, bu esa mavzuning xalqaro miqyosdagi dolzarbligini tasdiqlaydi.

L. Manirajee va boshqalar (2024) tomonidan o'tkazilgan tizimli adabiyotlar sharhida 2013–2023-yillar oralig'idagi tadqiqotlar tahlil qilinib, assistiv texnologiyalarning ko'rish bo'yicha nogironligi bo'lgan shaxslarning axborot izlash, bandlikka joylashish va ta'lim olish jarayonlarida muhim ahamiyat kasb etishi ko'rsatilgan. Shu bilan birga, oliy ta'lim muassasalari xodimlarining ushbu texnologiyalar bo'yicha bilim darajasi yetarli emasligi alohida qayd etilgan.

S. Alimovic (2024) tadqiqotida assistiv texnologiyalardan foydalanishning nafaqat ijobiy, balki amaliy qiyinchiliklari — texnik ta'minot yetishmovchiligi, foydalanuvchilarni maxsus o'qitish tizimining mavjud emasligi va vositalarning mahalliy tilga moslashtirilmaganligi — tahlil qilingan. 2026-yilda chop etilgan yana bir tizimli sharhda (2014–2024-yillar) sohadagi nashrlar sonining barqaror o'sib borayotgani, tadqiqotlarning asosiy qismi ta'lim funksionalligi va o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishga qaratilgani ta'kidlangan.

Oliy ta'lim bosqichiga bag'ishlangan alohida tizimli sharhda assistiv vositalarning talabalar mustaqilligi va harakatchanligini oshirishdagi o'rni ko'rsatilgan bo'lsa-da, ularni tanlash va joriy etish bo'yicha yagona uslubiy ko'rsatmalarning yo'qligi muammo sifatida qayd etilgan. World Blind Union (2019) va UNESCO (2020) tomonidan ishlab chiqilgan xalqaro tavsiyalarda ham inklyuziv ta'lim muhitini raqamli vositalar asosida boyitish zarurligi alohida ta'kidlanadi.

Xulosa qilib aytganda, xorijiy tajriba assistiv sun'iy intellekt vositalarining ko'rish bo'yicha nogironligi bo'lgan shaxslar ta'limidagi salohiyatini yaqqol tasdiqlaydi, biroq bu tajribani milliy sharoitga — xususan, mahalliy til va o'quv kontentiga — moslashtirish masalasi alohida ilmiy tadqiqotni talab qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Manirajee L. et al. Assistive Technology for Visually Impaired Individuals: A Systematic Literature Review (SLR) // International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences. – 2024. – Vol. 14, No. 2.

2. Alimovic S. Benefits and challenges of using assistive technology in the education and rehabilitation of individuals with visual impairments // Disability and Rehabilitation: Assistive Technology. – 2024. – Vol. 19, No. 4. DOI: 10.1080/17483107.2024.2344802.

3. Exploring the use of assistive technology in special education: Issues and trends for student visual impairments: A systematic literature review // Assistive Technology. – 2026. – Vol. 38, No. 4. DOI: 10.1080/10400435.2026.2636752.
4. World Blind Union. Inclusive Education for Learners with Visual Impairment. – 2019.
5. UNESCO. Global Education Monitoring Report: Inclusion and Education. – Paris, 2020.